

HET WOORD VAN DE WEEK

19e jaargang nr. 33 21 augustus 1966

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Leven is meer dan 'happenings'

't Is eigenlijk maar gelukkig, dat de aanleiding tot dit onderwerp, de Amsterdamse 'happenings' van dit voorjaar, al weer enige tijd achter ons ligt. De avonden waren er deze zomer ook niet naar, tot een veelvuldige herhaling van deze manifestaties uit te nodigen. De meeste deelnemers hadden trouwens in de vakantieperiode waarschijnlijk wel andere dingen aan hun hoofd, of aan hun hart.

De afstand tot de gebeurtenissen van maart en juni scheidt de mogelijkheid tot een wat objectiever benadering, die voor alle partijen uiterst moeilijk schijnt te zijn. Ook de veroorzakers van alle opschudding zelf, die waarachtig niet aan een tekort aan emotie lijden, beklagen zich over de emotionele waardering van wat zij hun 'beweging' noemen. Dit gebeurt in het boekje van één hunner, van Duco van Weerlee, die althans de verdienste heeft, het verschijnsel, dat met zovele subjectieve gevoeligheden geladen is, min of meer te objectiveren. Misschien heeft hij daarmee zijn representatieve waarde al reeds verspeeld, maar in elk geval kan zijn uiteenzetting 'Wat de provo's willen' tot een beter begrip bijdragen.

Op allerlei punten verloocht deze Duco, met z'n wat weids aandoende naam, zijn bentgenoten trouwens allerminst. Zo nu en dan wordt het er allemaal behoorlijk dik opgelegd. Het begripsvermogen van de oudere generaties, die in het algemeen onder de omstandig uitgelegde categorie van het 'klootjesvolk' vallen, wordt uitermate laag aangeslagen.

Men noemt zich niet meer of minder dan de 'laatste revolutionaire klasse' in Nederland, samen met de beatniks, pleiners en magiërs, wat dat dan ook mogen wezen. Men distancieert zich met enige nadruk van het Marxisme, dat als achterhaald wordt beschouwd. Overigens niet om zich een burgerlijk alibi te verschaffen, integendeel. De 'werkende klasse' wordt met enige laatdunkendheid als totaal in burgerlijkheid bevangen voorgesteld. Dat neemt niet weg, dat toen de massa, of althans een bepaalde laag

daarvan, op die juni-ochtend de provoleuzen op hun manier in praktijk ging brengen, de officiële provo's zich daarvan nog sneller en nadrukkelijker distancieerden, dan degenen, die zich vertegenwoordigers van de werkende klasse bij professeie plegen te noemen. Een der meest onthullende tv-beelden van toen was de confrontatie van een stel ras-echte achterhoede-proletariërs, uit duister Amsterdam opgedoken, met een paar communistische voormannen, die probeerden, deze compromitterende elementen te bezweren. Maar de provo's, de Duco's, de Irène van de Weterings, de Roel van Duyns, de Constant Nieuwenhuizen *e tutti quanti* waren toen nergens of in bed. Toch misschien 'werkschuw rijkelui's proletariaat' of, nog erger, zèlf 'klootjesvolk', dat op zijn tijd zich ook verslaapt?

Er zit misschien wel wat in die merkwaardige betichting van 'revisionisme', waarmee onze Duco blijkbaar wordt opgescheept — alleen de historische Bernstein kwam een halve eeuw na het Communistisch Manifest. Duco's beleefde buigingen voor de 'democratische rechtsorde' dateren al van vóór de juni-dagen. Voor de insider in de revolutiegeschiedenis: de junidagen van 1966, wel te verstaan, en niet van 1948. Leerzaam is overigens, dat er ook toen al een kloof bleek te bestaan tussen hen, die de honger aan huis kenden en de revolutionaire intellectuelen. Trouwens, het Communistisch Manifest was stellig goedkoper dan dit Provo-kwadraatpamflet, dat ondanks Duco's afstand van alle copyright niet in z'n geheel, maar per gedrukte bladzij méér dan een dubbeltje kost. Daarvoor bevat elke bladzij dan ook heel wat dure woorden...

Maar het is niet de bedoeling, hier eigen rancunes te luchten. Daarvoor zijn deze provo's, naar hun ideeën te oordelen, toch te aardig. Aardiger en minder gek, dan ze zelf willen weten.

Men kan niet ontkennen, dat zij in sommige opzichten tamelijk trefzeker de zwakke plekken in onze moderne samenleving signaleren, ook al doet het geweeklaag over de slaperigheid in

de welvaartsstaat e.d. als een obligate stereotype aan.

Zonder die welvaartsstaat en de materiële verzorgdheid van de massajeugd waren al die provo's, beatniks etcetera ook nergens. Maar ze betogen bijvoorbeeld terecht, dat in die moderne samenleving naast de nucleaire oorlog, de hongersnood van de helft van het mensdom rassenproblemen, atmosferische en andere vergiftigingen ook de dreigende massale verveling een kernprobleem van deze tijd is. Noemde de Hongaarse natuuronderzoeker en cultuurfilosoof Dennis Gabor niet verveling één van de drie grote gevaren, van het 'trilemma', waardoor de mensheid bedreigd wordt? En diezelfde Gabor zou het met de provo's eens zijn, dat de oude linkerzijde, het traditionele socialisme en communisme inclusief, haar inspirerende kracht grotendeels heeft ingeboet en met de opheffing der armoede in het bevoorrechte deel der wereld een gefrustreerde aanhang heeft achtergelaten. Of men daartegen nu baat vindt door zijn toevlucht te nemen tot een sterk geïdealiseerd en historisch vervalst anarchisme, is een andere zaak. Het anarchisme heeft ook in het verleden sterke bekoring op bepaalde groepen idealistische jongeren uitgeoefend. Maar het is in wezen altijd in een steriel utopisme blijven steken.

Daarbij doen de praktische verlangens van deze 'a-sociale provo's', zoals zij zichzelf noemen, soms verrassend nuchter aan; van revisionisme naar reformisme is trouwens ook maar één stap. Mijnerzijds zou ik bijvoorbeeld het gemeenteprogram, waarop het geschrift van onze Duco uitloopt (ook hierin het voorbeeld van het Communistische Manifest min of meer getrouw?), vrijwel geheel kunnen onderschrijven. Al begrijp ik die witte kippen nauwelijks, evenmin als ik een duidelijke voorstelling heb, wat dat Nieuwe Babylon moet worden, al doet het een beetje denken aan het Nieuw Jeruzalem van de Wederdopers, die daarvoor ook al indertijd onder andere Amsterdam hadden uitverkoren. En al komt er in de hele gemeentepolitiek nog wel wat meer kijken dan deze provo's zelfs bevroeden.

Ongetwijfeld is het vooral de methode, hun uitdagend, brutaal, niemand en niets ontziend optreden, waardoor deze provo's de grootste weerstanden hebben opgeroepen — zoals ook de bedoeling was. Ze hebben daarmee in ons land,

in een kritieke periode, veel kwaad aangericht, menselijke misère inclusief — dat waarschijnlijk minder de bedoeling was. Toch kan ik me wel voorstellen, dat intelligente, alerte, jonge mensen, onder de druk van de enorme dreigingen, waarmee hun wereld en hun toekomst zijn belast, rabiataat worden en wild tegen de bestaande orde aanschoppen, om de geesten en gewetens op te schrikken en beweging te brengen in wat een loodzware inerte massa lijkt.

Dat zij weinig heil zien in de geijkte vormen van organisatie en machtsvorming, is vergefelijk. Ook zit er iets ontwapenends in de argeeloosheid, waarmee ze hun 'happenings' niet enkel als politieke demonstratie, maar als de culturele collectieve creatie van de toekomst verheerlijken. De provo-revolutie als opstand van de homo ludens, de tot speelse creativiteit geroepen mens, spreekt uiteraard meer tot de jeugdige verbeelding dan de eeuwige touwtrekkerij over lonen en prijzen, belastingen en begrotingen. Dat een op onze tijd ingestelde radicale beweging tegelijk politiek en cultureel moet zijn, hebben de provo's misschien scherper ingezien dan de bestaande politieke partijen. De tegenstelling tot de Boerenpartij en de aanhang van politiek en geestelijk onderontwikkelden daarvan is in dit opzicht zelf diametraal. En ten slotte kunnen onze provo's het ook niet helpen, dat zij in ons landje, behalve de bijna stereotype geworden vredesmarsen en Vietnamdemonstraties niet meer hebben om zich over op te winden, dan een vorstenhuwelijk en wat politie-excessen.

Toch, bij alle begrip, is er reden tot bezorgdheid. Niet zozeer vanwege de onrijpheid en de vaak stuitende vormen van deze protestbeweging, die daarin hoogstens gradueel van talloze voorgangers verschilt. Het is de hele teneur en de diepere motivering, waarin de tekorten steken. Het is hun allermeeest om een meer opwindend bestaan te doen dan de huidige samenleving hun weet te bieden. Maar in die zucht naar sensatie, ook al veronderstellen zij die in creatieve zin, zijn ze zelf slachtoffer van hun tijd. Er steekt bovendien een hang naar het vitalisme in, die aan vele perioden van decadentie eigen is. In zoverre doet het optreden van deze laatstgekomenen wel denken aan de laatste jaren van de 19e eeuw, de *eighteen-nineties* in Engeland, toen het 'niets is ons te dol' ook 'in' was en men vooral het leven in al zijn emo-

**Kortelings verscheen
de brochure:**

Humanisten over echtscheiding

met bijdragen van: mr. H. J. Roethof
mr. M. Rood-de Boer
mr. H. G. van Veen

Prijs f 1.80

De brochure bevat de inleidingen die gehouden zijn op de juristenconferentie van de HUMANISTISCHE STICHTING SOCRATES in januari j.l.

Bestellingen kunnen geschieden bij het

Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht, girorekening 30 49 60

minder protserig in zijn seksuele verworvenheden en verder was de modekleur toen geel in plaats van wit. Overigens kwam de reactie al in het begin van deze eeuw en de kater in 1914.

Wat onze eigentijdse decadenten vergeten bij hun aanprijzing van de happening als een remedie tegen de verveling is de ervaring, dat wat in kleine kring van esthetiserende geestverwanten een belevenis kan zijn, op massale voet onherroepelijk een ordinare hos- en joel-partij wordt of op z'n best een festijn in de stijl van Carel Briels.

Sensatie in passieve zin vindt de massa voldoende in de zogenaamde massasporten en verder komt men met een collectieve entertainment op massale schaal al gauw in de sfeer van 'Kraft durch Freude' en van Neurenberg terecht. Waarmee niet ontkend wil zijn, dat hier nog altijd een problematiek voor onze massasamenleving aanwezig is, die nog ternauwernood is aangevat. Maar ligt de oplossing niet eerder in de zin van een geestelijke articulatie van de massa, vooral via de opvoeding, dan in haar provocatie? De massa's op straat te brengen, is niet zo moeilijk; maar hen in de ban te houden een heel andere zaak. Welke reactionaire instincten in een losgeslagen massa kunnen loskomen, leert de geschiedenis van het Romeinse forum of Golgotha tot Chicago in onze dagen. Ook de mythe van de revolutionaire massa-actie is niet tegen de historische kritiek bestand gebleken. En de opstand van de 'homo ludens' zou al heel gemakkelijk in een werkelijke opstand der horden kunnen ontaarden.

Toch zit er juist in het ludieke aspect van deze beweging, met haar aanloopjes tot een eigensoortige stijl, een originele bijdrage, die ik vanwege het abominabele uiterlijk ervan niet graag geheel zou wegwerpen. Het spel-element komt in onze cultuur onvoldoende of geperverteerd aan bod. De Leidse cultuurhistoricus Huizinga, onze provo-ideologen wellicht niet onbekend, had hiervoor een scherp oog. Vóór zijn pessimistische visie van de Schaduwen van Morgen vinden we bij hem een zekere tolerantie ook voor uitdagende spelvormen. In 1933, in zijn Dies-rede, die later tot zijn *Homo Ludens* zou uitgroeien, gaf hij een prognose, die onze provo's tot uitgangstekst voor hun ludieke opstand kan dienen: 'Zekere halfvrijwillige verdwazing, die wij in het gebied van allerlei politieke actie dagelijks kunnen waarnemen, als wij met open ogen willen zien, vindt haar verklaring en gedeeltelijke verontschuldiging in de onontkoombare spelkwaliteit, die aan alle cultuur verbonden is... Veel cultuur ontgaat slechts door spel te zijn de kwalificatie van hypocrisie. De gemeenschap redt zich, bergt zich en verlost zich in het spel'.

Onze provo's, die wel allerminst hypocrieten

willen zijn, op het lijf geschreven? Als we er maar bij bedenken, dat 1933 ook het jaar van een heel andere revolutie was!

En als men Huizinga's waarschuwing ter harte neemt, dat het ludieke, hoe onmisbaar ook, zijn grenzen heeft en die daar vindt, waar het diepste ligt, wat de mens bezit: erbarmen en gerechtigheid, lijden en hoop. Lijden vooral ook, zouden wij eraan willen toevoegen, in de zin van medelijden en solidariteit met de medemens. Alleen daarin bereikt de mens zijn diepste en hoogste humaniteit. En daarom ook is leven meer dan enkel 'happenings'.

B. W. SCHAPER.

Enige gebruikte literatuur:

Duco van Weerlee, 'Wat de provo's willen', Amsterdam, Bezige Bij 1966.

Dennis Gabor, 'Inventing the future', Londen 1963.

Holbrook Jackson, 'The Eighteen Nineties', (Penguinbooks, 1950)

J. Huizinga, 'Over de grenzen van spel en ernst in de cultuur'; idem: 'Homo ludens. Proeve ener bepaling van het spelelement in de cultuur', (beide in Verzamelde Werken, Haarlem 1950, deel V).

ORIËNTATIE

In 1966/1967 verschijnen 2 series van vijf brochures, in het bijzonder bestemd voor onze jongeren.

I. Huwelijk en gezin

1. Verkering en verloving *)
2. Trouwen *)
3. Gezinsvorming en opvoeding *)
4. Het gemengde huwelijk
5. Gezin en maatschappij

II. De mens en zijn wereld

1. Atoom en kosmos *)
2. Existentie *)
3. Evolutie
4. Autonomie
5. Relativiteit

De prijs per serie bedraagt f 2,50. U kunt deze bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

*) reeds verschenen. De overigen worden u direct na verschijning toegezonden.

lezingen voor de radio

Zondag 28 augustus VARA 9.45 uur:

J. de Leede: „Langs de kant blijven staan?”

Zondag 4 september VARA 9.45 uur:

Matthew I. Spetter: „Vietnam; een Amerikaans nationaal trauma”.

Zondag 11 september VARA 9.45 uur:

R. de la Rie: „Gezag, wat doen wij daar eigenlijk mee?”

tionele aspecten ervaren wilde. Alleen was men Ik bekleed mijn ambt niet meer, maar ik ben niet uit de geestelijke stand getreden: ik schrijf nog steeds. Wat moet ik anders doen?

Nulla dies sine linea.

Dat is mijn gewoonte en bovendien mijn vak. Lange tijd heb ik mijn pen voor een zwaard gehouden: nu ken ik onze machteloosheid. Het hindert niet: ik schrijf boeken en ik zal boeken blijven schrijven; ze zijn min of meer nodig; het dient ook wel ergens voor. De cultuur redt niets en niemand, zij rechtvaardigt niets. Maar zij wordt door de mens voortgebracht: hij drukt er zich in uit, hij herkent er zich in; alleen, die kritische spiegel levert hem zijn voorstelling van zich zelf. Tenslotte, dat oude vervallen bouwsel — mijn bedrog — is tevens mijn karakter: men kan zich van een neurose bevrijden, maar men geneest niet van zichzelf. Versleten, verbleekt, vernederd, getemd, genegeerd — bij de vijftigjarige blijven toch alle trekken van het kind bestaan. Meestal verbergen zij zich in de schaduw en blijven op de loer liggen: op één ogenblik van onoplettendheid steken zij de kop weer op en komen vermomd aan het licht: ik sta er eerlijk op slechts voor mijn eigen tijd te schrijven maar ik erger me aan mijn huidige bekendheid: het is niet de roem waarvoor ik leef en dat is toch genoeg om mijn oude dromen te weerleggen, als ik die in het geheim nog zou koesteren. Niet helemaal: ik heb ze geloof ik aangepast: aangezien ik geen kans meer heb onbekend te sterven, maak ik mij soms wijs dat ik miskend word. Grisélidis is niet gestorven. Pardailan leeft nog in me. En

Strogoff. Ik behoor tot hen die slechts God toebehoren en ik geloof niet in God.

Probeer daar maar uit wijs te worden. Ik kan het niet en ik vraag me soms af of ik niet het spel speel: van wie verliest wint en of ik niet bezig ben mijn best te doen al mijn verwachtingen van vroeger te vertrappen in de hoop dat alles mij honderdvoudig zal worden vergoed. Dan zou ik Philoctetis zijn: die zwakkeling heeft — groots en afschuwelijk — zelfs zijn boog onvoorwaardelijk overgegeven: maar, onder ons gezegd, men kan er zeker van zijn dat hij een vergoeding verwacht.

Genoeg daarover. Mamie zei in zo'n geval: ga door, mensen, zeur niet langer.

Wat ik in mijn dwaasheid liefheb is dat zij mij van stonde af aan beschermd heeft tegen de verleidingen van „de elite”; nooit heb ik mij de gelukkige eigenaar gewaand van een „talent”: mijn enige zorg was het mij te redden — niets in mijn handen, niets in mijn zakken — door het werk en het vertrouwen.

Van het begin af heeft mijn eerlijke voorkeur mij afgehouden van de neiging mij boven anderen verheven te gevoelen: zonder bijstand, zonder hulpmiddelen heb ik me geheel op het werk geworpen om mijzelf te redden. Indien ik het onmogelijke Heil naar de rommelzolder heb verwezen, wat blijft er dan over? Een mens als alle andere mensen, die niets meer maar ook niets minder waard is dan een ander.”

Slot van „Les Mots”
(Vert. P.S.)

*Den wandelaar, afgemat van zon,
en dorstig door het stof der wegen,
hoe troost hem het geruis der bron,
hoe glimlacht hem heur silver tegen.*

*Hij gespt zijn knellend ransel los,
en legt zijn doornenstok daarneven
dan knielt hij neer in 't vochtig mos,
en voelt de zegen van te leven.*

*Het lover lispelt in de wind,
hij schept het water met de handen,
sluit rustig de ogen als een kind,
en denkt aan verre, groene landen.*

*Het lijkt hem, of in vroeger tijd
een grote zonde werd bedreven,
waarvan hem nu die dronk bevrijdt,
terwijl hij zucht: mij is vergeven.*

*Ook ik ben zulk een wandelaar,
en als de hete wegen blinken,
verlang ik naar het water klaar,
om daar te knielen en te drinken.*

de
dronk

Aart van der Leeuw
Ned. dichter, 1876-1931